

ОКУУЧУНУН КИТЕП ТЕКЧЕСИНЕ

ТОГОЛОК МОЛДО

Адам мүнөзү

ОКУУЧУНУН КИТЕП ТЕКЧЕСИНЕ

ТОГОЛОК МОЛДО

Адам мүнөзү

Бірлар, тамсилдер, поэмалар

Өспүрүмдөр үчүн

ФРУНЗЕ «МЕКТЕП» 1980

МАЗМУНУ

Ырлар

Санат	3
Талым кыз менен Көбөктүн айтышканы	4
Үркөр-үркөр топ жылдыз	8
Балдардын ыры	9
Асан кайгынын сөзү	10
Турумтай	12
Торпогум	14
Ботосу өлгөн төө	16

Тамсилдер

Иттин доолдай тиктирем дегени	18
Каркыра менен түлкү	19
Эшек менен булбул	21
Бөрү менен түлкү	23
Бөдөнөнүн түлкүнү алдаганы	28
Абышка, кемпирдин көмөчү	30

Поэмалар

Кедейлерге насыят	37
Ала-Тоо	40
Адам мүнөзү	49
Куштардын аңгемеси	58

Тоголок Молдо

- Т 50 Адам мүнөзү: Ырлар, тамсилдер, поэмалар. — Ф.: Мектеп, 1980. — 72 бет. — (Окуучунун китеп текчесине).

Бул жыйнакка мектеп программасына ылайыктуу «Кедейлерге насыят», «Ала-Тоо», «Адам мүнөзү», «Куштардын аңгемеси» ж. б. чыгармалары киргизилди.

Т $\frac{70803-226}{М 452(17)-80}$ 162.80.4803010200

С(Кирг)2
ББК 84. 98. Ки 7

ЫРЛАР

САНАТ

Жигиттерге кыз жакшы,
Мүнүшкөргө куш жакшы,
Тамактын бабын келтирген,
Татты кылган туз жакшы.
Уктасаң жатып түн жакшы,
Оокат кылса күн жакшы.
Алтын, күмүш, жахуттан,
Асыл таштан дүр жакшы.
Алыска сапар жол жүрсөң,
Аземдүү жорго ат жакшы.
Билбес жаман туугандан,
Билеселүү жат жакшы.
Үйүңө бекер жатканча,
Үйрөнсөң илим кат жакшы.
Сарандык кылган бакылдан,
Сакылык кылган март жакшы.
Кесирлүү жаман катындан,
Келте ооруган дарт жакшы.
Биздей көчмөн элетке,
Чарба баккан мал жакшы.
Тамчы тамган боз үйдөн,
Дубалдан соккон там жакшы.
Сарандык кылган жигиттен,
Сарамжалдуу чал жакшы.
Башыңа келсе жалгыздык,
Жакырчылык кам жакшы.
Пара жеген бийлерден,
Баш билги төө мал жакшы.
Аялдарга эр жакшы,
Дыйкандарга жер жакшы.

Эгин айдар чөл жакшы,
Каз, өрдөккө көл жакшы.
Кадырын тапкан эр жигит,
Кары, жашка тең жакшы.

ТАЛЫМ КЫЗ МЕНЕН КӨБӨКТҮН АЙТЫШКАНЫ

Т а л ы м к ы з¹:

— Адамзаат пендеси,
Сүйгөн нуру не болот?
Асман менен закымдап,
Жүргөн нуру не болот?
Аркасында тунарык,
Кирген нуру не болот?
Асман, жерди жаркыткан,
Ачык нуру не болот?
Асман, жерди бүркөгөн,
Сасык нуру не болот?
Асман, жердин зыйнаты,
Канык нуру не болот?
Эл ортосун ынтымак,
Кылган нуру не болот?
Бир ордуна кебелбей,
Турган нуру не болот?
Талымдын тартпа домогун,
Таба салгын жомогун,
Менин атым — Талым кыз,
Ченеп мага жологун.

К ө б ө к т ү н ж о о б у:

— Адамзаат пендеси,
Сүйгөн нуру таң болот,
Асман менен закымдап,
Жүргөн нуру ай болот,
Арасында тунарык,

¹ Талым кыз аттуу залым кыз болот, ал ар ким менен айтышып, жеңгенин өлтүрө берген экен. Акыры Көбөккө жеңдириптир деген элдин лакабы бар.

Кирген нуру түн болот.
Асман-жерди жаркыткан,
Ачык нуру күн болот.
Жер асманды бүркөгөн,
Сасык нуру туман дейт.
Жер-асманды жаркыткан,
Анык нуру жылдыз дейт.
Эл ортосун ынтымак,
Кылган нуру жакшы сөз.
Бир ордуна кебелбей,
Турган нуру убада.
Таптымбы, Талым, сөзүңдү?
Келтирдимби кезинди?
Аптыкпагын, Талым кыз,
Ачмак болдум көзүңдү!..

Т а л ы м к ы з:

— Жер сиңип кеткен жети атан,
Ал эмне Көбөк чоң?
Жерди жемире баскан чал буура,
Ал эмне Көбөк чоң?
Желини сүттүү куу инген,
Ал эми Көбөк чоң?
Жез буйлалуу нар тайлак,
Ал эмне Көбөк чоң?
Оргочордон от күйөт,
Ал эмне Көбөк чоң?
Ысык-Көлдө ит үрөт,
Ал эмне Көбөк чоң?
Жан бүткөндүн баарынан,
Каргыш алган ким болот?
Жанга залал кылбастан,
Алкыш алган ким болот?
Түйүлгөндүн түйүнүн,
Чечип турган ким болот?
Түндөп-күндөп токтобой,
Көчүп турган ким болот?
Сөөгүңдү ысытып,
Эзип турган ким болот?

К ө б ө к:

— Жер сиңип кеткен жети атан—
Жети атабыз эмеспи!
Жерди жемире баскан чал буура —
Түп атабыз эмеспи!
Желини сүттүү куу инген,
Өз энебиз эмеспи!
Жез буйлалуу нар тайлак—
Карындашым эмеспи!
Оргочордон от күйсө,—
Эки көзүң жайнаган,
Ысык-Көлдөн ит үрсө,
Бака болот чардаган.
Жан бүткөндүн баарынан,
Каргыш алган карышкыр.
Жанга залал кылбастан,
Алкыш алган байкуштар.
Түйүлгөндүн түйүнүн,
Чечип турган чечендер,
Түндөп-күндөп токтобой,
Көчүп жүргөн санаа дейт.
Сөөгүндү ысытып,
Эзип турган бала дейт.

Т а л ы м к ы з:

— Узун, узун, узун жол,
Учун билген ким экен?
Күндөп-түндөп жүгүрүп,
Аянбай жүргөн ким экен?
Алыс менен жууктун,
Ченин билген ким экен?
Ачуу менен таттуунун,
Даамын таткан ким экен?
Кара сууну кайнатып
Каймак алган ким экен?
Кан төгүшкөн душманды,
Жакын кылган ким экен?
Кайраты бар адамды,
Баатыр кылган ким экен?
Оолуктуруп адамды,
Чечен кылган ким болот?

Ойдо жокту ойлонтуп,
Кесел кылган ким болот?
Мүңкүрөтүп адамды,
Карып кылган ким болот?
Мууну-жүүнүн бошотуп,
Арык кылган ким болот?
Кызыл жүзүн ондуруп,
Сарык кылган ким болот?

К ө б ө к:

— Узун жолду узартып,
Учун билген кербенчи.
Күндөп-түндөп жүгүргөн,
Аянбаган мергенчи.
Алыс менен жууктун,
Ченин билген базарчы.
Ачуу менен таттуунун,
Даамын таткан казанчы.
Кайраты бар жигитти,
Баатыр кылган эл болот.
Оолуктуруп адамды,
Чечен кылган тил болот.
Ойдо жокту ойлотуп,
Кесел кылган жин болот.
Күңгүрөтүп адамды,
Карып кылган ургаачы.
Муунун-жүүнүн бошотуп,
Арык кылган убайым.
Кызыл жүзүн ондуруп,
Сарык кылган бересе.
Жана сөзүң бар болсо,
Жообун берем бир нече.

Т а л ы м к ы з:

— Куу ылаачын теппеген,
Кулдуюп жерге түшпөгөн,
Кууда бүтүн бар бекен?
Кара ылаачын теппеген,
Калдайып жерге түшпөгөн,
Казда бүтүн бар бекен?
Башынан алыш албаган,

Таш оодарып салбаган,
Сууда бүтүн бар бекен?
Качырганын кайсаган,
Иттин чоңу бар бекен?
Качырганын куткарбас,
Куштун чоңу бар бекен?

К ө б ө к:

Кулдуюп жерге түшпөгөн,
Кууда бүтүн куркулдай.
Қара ылаачын теппеген,
Қалдайып жерге түшпөгөн,
Қаздан бүтүн карлыгач.
Башынан алыш албаган,
Таш оодарып салбаган,
Суудан бүтүн Ысык-Көл.
Качырганын кайсаган,
Иттин чоңу кумайык.
Қармаганын куткарбас,
Куштун шери буудайык.
Қарғашалуу Талым кыз,
Ушул кимге ылайык?

Т а л ы м к ы з:

Тим жүрбөстөн сөзүңө,
Тийиштик кылдым өзүңө,
Күнөөм болсо кечкин — деп,
Күрмөгөн жибиң чечкин деп,
Таппадым деп ығынды.
Талым кыз сөзгө жыгылды.

ҮРКӨР-ҮРКӨР ТОП ЖЫЛДЫЗ

Үркөр-үркөр топ жылдыз,
Үркүп кайда барасын?
— Жоо желимге барамын!
— Жоо желимде эмнең бар?
— Аштык айдаар уулум бар.
Жибек согоор кызым бар.
Аштык алып нан кылам,

Жибек алып, тон кылам.
Аштык алып уулумдан,
Азык-түлүк камдаймын.
Ашка кардым тойгонсоң,
Анан айды жандаймын!
Жибек алып кызымдан,
Кийим-кечек камдаймын.
Кийим-кечек кийген соң,
Анан айды жандаймын!

Дагы сонун кебим бар,
Кебимди угаар эбиң бар!
Жүгүрүп жүрүп, жүн таптым
Жүн алдынан тарак таптым,
Таракты таттыма бердим,
Таттым боз токтусун берди
Токтуну конокко сойдум,
Конок камчысын берди,
Камчысын алып, каз урдум,
Каз жумурткасын берди.
Жумуртканы көлгө салдым.
Көл көбүгүн берди,
Ак уюма шыбасам,
Аяк-аяк сүт берди.
Көк уюма шыбасам,
Көнөк-көнөк сүт берди.
Айран, жуурат көп болду.
Ушул иш мага эп болду.

БАЛДАРДЫН ЫРЫ

Каак-каак каргалар,
Камыш түбү жорголор,
Элебайдын эки кыз
Эшек минип жорголор.
Жорголор деп, ким айтат?
Жортуп жүргөн киши айтат.
Киши айтат деп, ким айтат?
Кишенделүү тай айтат.
Тай айтат деп, ким айтат?
Тай энеси Кулпу айтат.
Кулпу айтат деп, ким айтат?

Кудуктагы бака айтат.
Бака айтат деп, ким айтат?
Маарап жүргөн эчки айтат.
Эчки айтат деп, ким айтат?
Энеси өлгөн теке айтат.
Теке айтат деп, ким айтат?
Тели болгон жылкы айтат.
Жылкы айтат деп, ким айтат?
Жылып аккан суу айтат.
Суу, айтат деп, ким айтат?
Суу түбүндө таш айтат.
Таш айтат деп, ким айтат?
Тартар деген куш айтат.
Куш айтат деп, ким айтат?
Күйөөсү келген кыз айтат.
Кыз айтат деп, ким айтат?
Кырда жаткан төө айтат.
Төө айтат деп, ким айтат?
Төөнүн чону нар айтат.
Нар айтат деп, ким айтат?
Нашаа тарткан маңги айтат.
Маңги айтат деп, ким айтат?
Мала кашка бука айтат.
Бука айтат деп, ким айтат?
Буудай менен арпа айтат.
Арпа айтат деп, ким айтат?
Айтпай журттун баары айтат.
Баары айтат деп, ким айтат?
Бешиктеги бала айтат.

АСАНКАЙГЫНЫН СӨЗҮ

*Бир күнү кар түшүп, кыш болуп калды. Ошондо
Асанкайгынын айткан сөзү:*

Салган тамы жок,
Кылган камы жок,
Алган даны жок,
Баккан малы жок,
Мал багарга алы жок,
Көзү-башын көгөртүп,
Баягы көгөөн байкуш кантти экен?

Көрө турган көзү жок,
Чымын байкуш кантти экен?
Таразасын көтөрүп,
Тарбандаган шор тумшук,
Ташбака байкуш кантти экен?
Боору жерге жабышкан,
Баса албаган балчактап,
Бака байкуш кантти экен?
Куйругу жок, жалы жок.
Кулан байкуш кантти экен?
Боорунда буту жок,
Жылан байкуш кантти экен?
Оргон-жыйган чөбү жок,
Эчтемеге эби жок
Доңуз байкуш кантти экен?
Кирер эшиги жок,
Коргозор тешиги жок,
Коңуз байкуш кантти экен?
Сууга муздап,
Сөөгү сыздап,
Көргүлүктү көргөн чыгар?
Балык байкуш кантти экен?
Жайлоодо жабуу албаган
Арык байкуш канетти экен?
Курт-кумурска үйү жок,
Куурап баары өлгөн чыгар,
Өлбөсө да байкуштар,
Көргүлүктү көргөн чыгар.
Жанын сууда жашырып жүргөн
Жаян байкуш канетти экен?
Колун алып бооруна,
Коркуп качып жүргөн
Коён байкуш канетти экен?
Уясын кар баскан чыгар,
Шору таштай каткан чыгар,
Муздап карга жаткан чыгар,
Чымчык байкуш канетти экен?
Ээси жок багарга
Элик байкуш канетти экен?
Жерге-сууга жукпай жүргөн
Жейрен байкуш канетти экен?
Бөрү мунун душманы эле,
Бөкөн байкуш канетти экен?

Кара таштан жай алган,
Таштан башка үйү да жок эле,
Үй оокаттын бири да жок эле,
Кийик байкуш канетти экен?
Чилде түштү, кыш болду,
Суунун баары тоңуп, муз болду.
Каз, өрдөктөн канча өлдү экен?
Каркыра байкуш канетти экен?
Оокат кыларга эри жок,
Отун аларга эби жок,
Чапаны жыртык, жеңи жок
Жесир байкуш канетти экен?
Жеңесинен жеме угуп жүргөн,
Көңүлдөн калгыс кеп угуп жүргөн,
«Жетим шүмшүк» деп угуп жүргөн,
Кийими жок жылаңач болсо,
Тебетей жок жылаң баш болсо,
Көзүнүн мончоктоп жаш агып жүргөндүр,
Жетим байкуш канетти экен?
Бай-бай, оокат ай,
Жок болсо мал кыйынын кантейин,
Табылбаса нан кыйынын кантейин.
Ажал жетип өлгөнчө, аманат чиркин,
Жан кыйынын кантейин!
Сууга муздап,
Сөөгү сыздап,
Чалбарларын кие албай.
Чалдар байкуш канетти экен?
Байпагын кие албай,
Басып жүрө албай,
Балдар байкуш канетти экен?
Келини тил албай,
Кепичин кие албай,
Не кыларын биле албай,
Жөн басып жүрө албай,
Кемпир байкуш канетти экен?!

ТУРУМТАЙ

(Темир комуздун күүсү менен)

Куу-куу турумтай,
Жиги-жиги, турумтай,

Бстегенин түбүндө,
Беш балаң калды, турумтай!

Суктугундан бир балаң,
Сууда калды турумтай!
Тойбогур сенин бир балаң,
Тоодо калды турумтай!

Убал жок деп торгойду,
Уят болдуң турумтай.
Белде калды бир балаң,
Бейли бузук турумтай!

Толуп жаткан өзүнө,
Жазык кылдың турумтай.
Торгой менен булбулду,
Азык кылдың турумтай!

Көпкөнүндөн бир балаң,
Көлдө калды турумтай.
Тумшугу жок бир балаң,
Чууда калды турумтай!

Бети суук сенин бир балаң
Белде калды турумтай.
Чөпкө оронуп бир балаң,
Чөлдө калды турумтай.

Кызыл эттүү бир балаң,
Кырда калды турумтай.
Айыкпаган азаптан —
Чырда калды турумтай!

Ынсап кылып, тобо деп,
Жүргүң жок турумтай.
Өзүң мындай болоруң,
Билгениң жок турумтай!

Жайган торго чалынып,
Торго түштүң турумтай!
Эки көзүң жалдырап,
Колго түштүң турумтай!

Шыйрагыңдан байлатып,
Сынга түштүң турумтай!
Жамандык кылып, жан кыйып,
Кунга түштүң турумтай!

Береке тапкан жериң жок,
Пейлиң бузган турумтай,
Жакшылык кылган жериң жок,
Шайтан баскан турумтай.

ТОРПОГУМ

Қыдың-қыдың торпогум,
Қыдындаган торпогум.
— Кокус өлүп калат — деп,
Торпогумдан коркомун.
Анжыядын камышын,
Аралган — торпогум.
Атка саман салганда,
Сагалаган — торпогум.
Бурма сууга барганда,
Булкулдаган — торпогум.
Ийри сууга барганда,
Жулкулдаган — торпогум.
Тескейдеги бетеге,
Терип жеген — торпогум.
Күңгөйдөгү бетеге,
Күбүп жеген — торпогум.
Адырдагы бетеге,
Аймап жеген — торпогум.
Алдына салган саманды,
Жалмап жеген — торпогум.
Коктудагы шиберди,
Койбой жеген — торпогум.
— Торпогум өлүп калат — деп,
Мындан жаман коркомун.
Күндө үч убак мингенде,
Жоргологон торпогум.
Күн жааганда үйүмө
Коргологон торпогум.
Жомогумай, жомогум,
Жорго кара торпогум.

Торпогум өлүп калат деп,
Уй өлөттөн коркомун.
Жабуу жапса жарашып,
Жаркыраган торпогум.
Кышкы чилде суукка,
Калтыраган торпогум.
Саратанда токтобой,
Сайгак кууган торпогум.
Жалгыз чымын артынан
Айдап кууган торпогум.
Быйыл түштү жаңыдан,
Мурдундагы боркогуң.
Семирүүчү кезегиң,
Эми болду торпогум.
Айта жүрчү бирдалай,
Эби болду торпогум.
Ай төбөдөн тоголду,
Жорго торпок жоголду.
Торпогумду жоготтум,
Ишим кантип оңолду!
Манаттан баштык тиктирип,
Жем илейин дечү элем,
Мамыркандын ашына,
Бир минейин дечү элем.
Өз көзүмө жаркырап,
Айдай болгон торпогум.
Кысыр эмди секирген,
Тайдай болгон торпогум.
Ашка барган катындар,
Алчаңдабай айтыңар.
Ашта-тойдо көргөнүң,
Торпогум жообун айтыңар.
Тойго барган катындар,
Тойпондобой айтыңар,
Тойдо торпок көргөнүң,
Мен көрдүм деп айтыңар.
Ашка келген баарыңар,
Кепке кулак салыңар,
Көрүп-билип калганың,
Сүйүнчүсүн алыңар.
Сүйүнчүсү беш теңге,
Торпогум өзү ток эле,
Токтобогон шок эле.

Аягы менен жоголду,
Алса ууру алгандыр,
Көзүм көрбөй калгандыр.
Каргашалуу уурулар,
Кайгыга мени салгандыр.
Торпокту алса ким алды?
Түн каткандын бири алды.
Торпогумду ким алса,
Союп албай, тирүү алды.
Ал-аңгыча болбоду,
Адырдан келди торпогу,
Жайытынан издебей,
Жаш баланын корккону.
Торпогун таап сүйүнүп,
Эликтей чуркап түйүлүп,
Торпогу тойдо табылды,
Торпогуна жалынды.
Кендирип кескен кедейлик,
Мындан башка малым жок,
Табылып калды торпогум,
Сактасын эми жаныңды.

БОТОСУ ӨЛГӨН ТӨӨ

Эки эмчегим тирсейтип,
Эмизбедим ботойду.
Жайлоонун чөбү жалбырак,
Жедирбедим ботойду.
Талдын башын сыдырып,
Жардын башын кыдырып,
Элге-журтка дайындап,
Ээрчитпедим ботойду.
Эрмек кылып эмизип,
Телчитпедим ботойду.
Бороонду күндө жоготуп,
Издетпедим ботойду.
Келин, кызды чогултуп,
Тиздетпедим ботойду.
Калы килем жаптырып,
Жүктөтпөдүм ботойду.
Сарбандарга¹ бактырып,

¹ Сарбандар — төө кайтарчу.

Чиркетпедим ботойду.
Анжыянды чалдырып,
Асылдан жабдык салдырып,
Көргөндүн көзүн талдырып,
Жүктөтпөдүм ботойду.
Көбүргөнгө көшүлтүп,
Көлдөтпөдүм ботойду.
Көзүм тирүү чагында,
Төлдөтпөдүм ботойду.
Жалбыракка жайкалтып,
Семиртпедим ботойду.
Саратанда туз берип,
Кемиртпедим ботойду.
Жаш балдарга, «ыйлаак» — деп,
Ойнотподум ботойду.
Аста сылап уктаса,
Ойготподум ботойду.
Кубалатып балдарды,
Ойнотподум ботойду.

ТАМСИЛДЕР

ИТТИН ДООЛДАЙ ТИКТИРЕМ ДЕГЕНИ

I

— Кыш чилдеде курудум,
Үнүмдү баспай улудум.
Бул жүргөнүм кеп эмес,
Бул иш мага эп эмес.

Жадырап жайнап жаз болсо,
Байга жалчы жүрөйүн,
Байдын коюн кайтарып,
Бир доолдай¹ чепкен киейин.

Жакшыраак байга барайын,
Акымды бүтүн алайын.
Доолдай кийип жасанып,
Оокаттын жайын карайын.

Саратан өтүп кыш болду,
Жаткан жерим муз болду.
Бул жорукка көнбөйүн,
Музда жатып өлбөйүн.

II

Ал аңгыча кыш өттү,
Жадырап жайнап жаз өттү,
Ит унутту айтканын,
Кышында музда жатканын.

¹ Доолдай — жүндөн соккон таар чепкен.

Тилин салып акактап,
Көлөкө жерди качырат,
Доолдай чыккан эсинен,
Көлөкөгө жашынат.

Түлкү итке кеп айтат,
Түшүнсүн деп бек айтат:
— Кышында айткан доолдай
Бүттүбү итим? — деп, айтат.

Түлкүм, мага жүн гана,
Чыга турган үн гана?
Ал чепкенди тиккин — деп,
Айта турган тил гана?

Чепкен чыгып эсинен,
Керилип жатып алыптыр,
Жалкоонун жайы ушундай.
Жайкалып уйку салыптыр.

КАРКЫРА МЕНЕН ТҮЛКҮ

Абал баар жаз болуп,
Көлгө батпай каз толуп,
Келгин келген кезинде,
Бозго батпай куш толуп,
Жер айрылып гүл ачып,
Булбул сайрап үн ачып,
Байчечекей гүлдөгөн,
Жыгачтын баары бүрдөгөн.
Жаркыраган жаз келип,
Жан-жаныбар төлдөгөн,
Жазгы көктөм мезгилде,
Бир каркыра, бир түлкү
Коңшу болду достошуп.
Ачык сырын жашырбай,
Анык сөздөн козгошуп.
Каркырада шумдук жок,
Түлкүнүн көп бузугу,
Түлкү акендин бир түрдүү,
Эми келет кызыгы.
Түлкүдө казган ийин бар,

Өткөн иштин кийни бар.
Бет келишкен жеринде,
Бекиткен сөздүн түйнү бар.
Каркырада уя бар,
Убада кылган башында,
Убада сөзүн бекиткен,
Калыстар туруп кашында.
Түлкүдө бар төрт бала,
Каркырада беш бала,
Балдарына жем издеп,
Каркыра кетти бечара.
Түлкү жүрөт жойлонуп,
Шумдуктун баарын ойлонуп,
Убададан тайгылды,
Түлкү жойбур иш бузуп,
Каркырага түлкү акең,
Кылмак болду бир кызык.
Тура калып түлкү акең:
«Эчтеке болбос» — деп койду.
Каркыра кетип калан соң,
Бир баласын жеп койду.
Карды тоюп алган соң,
Карсылдап күлүп ойноду.
Жалган жерден кеп куруп,
Жана шумдук ойлоду.
Каркыра келер кезинде,
Түлкү акең ыйлап олтурду.
Көөмү менен көп ыйлап,
Көзүн жашка толтурду:
— «Бирибиз тышка чыкканда,
Бирибиз үйдө турбай — деп
Этиет болуп сактанып,
Эптеп оокат кылбай — деп,
Сен кеткенде, мен кетип,
Экөөбүз үйдөн тең кетип,
Санап көрдүм биле албайм,
Тогузунан кими жок,
Кандай бетсиз алды экен?
Узун моюндун бири жок.
Бала деген эң кыйын,
Баласыздын күнү жок.
Узун моюн балаңдын,
Убайым кылды дарты деп,

Каркыра аке кантелик?
Кайырлуу болсун арты» — деп.
Түрдүү кытмыр сөз баштап,
Түлкү турду муну айтып.
Кара күчкө кууланып,
Кара жанын муңайтып,
Кири жок ичте каркыра,
Ишене калды кебине.
Түндө жортуп жойлогон,
Түлкүнүн кирди эбине.
Түлкү сөздө турбады,
Залимдин бири бу дагы.
Кайда болсо залимден,
Залал көрөт ынагы.

ЭШЕК МЕНЕН БУЛБУЛ

Канаттуу куштар,
Төрт аяктуу жаныбарлар
Бир күнү мажилис¹ курду,
Булбулдун сайраганын сынап,
Эшек калыс болуп карап турду.

Күүгүм кирип, күн баткан,
Түндөн баштап сайрады.
Так он эки санагы,
Айдан баштап сайрады.
Саратан салкын шамалдуу,
Жайдан баштап сайрады.
Асман ачык күн булут,
Тумандан козгоп сайрады.
Кепил болуп теминген,
Улардан козгоп сайрады.
Чалкыган көлдөн жай алган,
Куулардан козгоп сайрады.
Тоют кылган аккууну,
Тынардан козгоп сайрады.
Жер жайпаган төрт түлүк,
Малдан козгоп сайрады.
Қарагай, кайың, байтерек,

¹ М а ж и л и с — чогулуш деген мааниде.

Талдан козгоп сайрады.
Жер жүзүндө ар түрдүү,
Жандан козгоп сайрады.

.

Кызыл, жашыл гүл ачкан,
Чөптөн козгоп сайрады.
Көңкү тамам¹ жыйылган,
Көптөн козгоп сайрады.
Келишимдүү ар түрлүү,
Кептен козгоп сайрады.
Тирөөчү жок токтолгон,
Көктөн козгоп сайрады.
Жер зилденген жазында,
Амалдан козгоп сайрады.
Жайга салкын келтирген,
Шамалдан козгоп сайрады.
Жакшы менен аралаш,
Жамандан козгоп сайрады.
Башынан өткөн ар түрдүү,
Замандан козгоп сайрады.
Кызыл жашыл байчечек,
Гүлдөн козгоп сайрады.
Черин жазган мундуунун
Тилден козгоп сайрады.
Айбанаттын эң чоңу
Пилден козгоп сайрады.
Учуп жүргөн ар түрлүү,
Куштан козгоп сайрады.
Татты кылган супсакты,
Туздан козгоп сайрады.
Жакын кылган алысты,
Кыздан козгоп сайрады.
Акча үчүн уктабас,
Эшенден козгоп ырдады.
Мажилиста сайраган,
Чеченден козгоп ырдады.
Көпкө тийген пайдасы.
Көсөмдөн козгоп ырдады.
Көп ооруган талыкшып,
Кеселден козгоп ырдады.

¹ Тамам — бүт деген мааниде.

Беш жашка чейин баспаган,
Жан-жаныбар укпаган,
Неченден козгоп сайрады.
Асмандагы дууланган
Жерге түшсө нурланган,
Жамгыр жаап көк чыккан,
Булуттан козгоп сайрады.
Тайпа-тайпа ар түрлүү,
Улуттан козгоп сайрады.
Акын булбул чечендин,
Айтпаган сөзү калбады.
Булбулдун сайраганын,
Сайроодон талбаганын
Уккан мажилис:
Баракелде, булбул!
Калың журттуу
Уйкусун ачып,
Кумарын жазып,
Сайрадың дешти:
— Кана айтчы эшек!
Сага келди кезек —
Деп ага сөз беришти.
— Ырас булбул жакшы сайрады,
Айтпаганы калбады.
Чынын айтсам бирок,
Үнү короздукуна окшогон жок.
Менин тилимди алса,
Короздон өнөр үйрөнүү үчүн,
Дагы бир жыл окууга барса,
Болор эле — деди эшек.
Анда көпчүлүк мындай дешет:
— Ээ, макоо, булбул эшек эмес,
Эшектей кесеп эмес,
Сенин бул айтканың
Бизге эсеп эмес!—
Деп, көпчүлүк наалат айтып калды,
Эшекти айдап жолго салды.

БӨРҮ МЕНЕН ТҮЛКҮ

Түлкү, бөрү достошуп,
Өткөн иштен козгошуп.

Бөрү жарат, түлкү жейт,
Жүргөнү бизге күлкү дейт.

.

Бөрүнүн бар эрдиги,
Түбүнөн ангаал шердиги.
Эки жагын каранып,
Эрди-мурдун жаланып,
Билбегенсип бойпоюп,
Көрбөгөнсүп компоюп.
Түбүнөн келген жоругу,
Түлкү-пикир арамза,
Карап калат карышкыр,
Эки жагын каранса,
Карышкырдын өнөрү,
Түлкүнүн жыргал көрөрү.
Бөрү акең тынчып турабы,
Тоо башында турагы.
Жок эмеспи бөрүнүн,
Жегенинде сурагы.
Азыр түлкү ынагы,
Аянып бөрү турабы.
Өркөчү бийик төө жарат,
Эмчеги карыш бээ жарат,
Азуусу тутам ат жарат,
Ат жарганда бат жарат.

Түлкү достун буйругун, —
Орду менен аткарат.
Түнөп калган уй жарат,
Түлкү доско сый жарат.

Коодон түшүп кой жарат,
Ар качандан бир качан,
Карышкыр акең адаты,
Түлкү доско той жарат.

Башынан бери жок эле,
Мал ээсинде жазыгы.
Карышкыр кайсап жарган ма
Шум түлкүнүн азыгы.

Бир күнү жарган бээсине
Ээсинин ичи ачыды,

Кайран бээм өлдү деп,
Ыйлай таштап жашыды.

Албарс менен күч ала,
Сүр куйрукка ачитты,
Алыстан жыты келсин деп,
Аябай ороп сасытты.

Өзү аңчы мерген кул,
Аңчынын жөнүн көргөн кул.
Тилеги кабыл келген кул,
Аябастан аңчы акен,
Аңгемени баштады.

Бөрүнүн келер жолуна,
Бир куйрукту таштады.
Кайран бээм жарылды,
Кас кылган мага бөрү деп,
Өлдү муну жеген соң,
Атасынын көрү деп.

Аңчы кетти үйүнө,
Андаңар сөздүн түрүнө,
Кырып-жоюп бөрү акен,
Кыйратып турат күнүгө.

Бөрү акендин кеги бар,
Айтып өтөр кеби бар.
Бөрү, түлкү дос болуп,
Бөлүнбөй жүргөн эби бар.

Башка сөздү укпаган.
Майга тоюп уктаган.
Карышкыр досум укта деп,
Кашынан түлкү-чыкпаган.

Ал аңгыча күн батты,
Элдин алды ным жатты.
Түлкү досум жүргүн деп,
Кызыгыма күлгүн деп.
Казысына бөлөн деп,
Картасына жөлөн деп,
Досум бөрү көк жалдын,

Баатырдыгын көрөм деп,
Бөрү басты суналып,
Куйругу жерге чубалып.
Эрдигине бөрүнүн
Түлкү келет кубанып.

Алыс жерден куйруктун
Жыты келди бөрүгө,
Жемек турсун, жыттаса,
Бөрү даяр өлүүгө.
Бөксө жол менен барышты,
Бөрү, түлкү ашына,
Сүбөөсүн бөрү көтөрүп,
Сүр куйруктун башына,
Түрдүү шумдук ойлонуп,
Ары-бери жойлонуп,
Табармын деп эбинди,
Түлкү турду кашына.
Эми түлкү кеп айтат.
Кеп айтканда деп айтат:
— Кул базарга баруучу,
Сүр куйрук сатып алуучу,
Сүйүнгөндөн бош байлап,
Жолго түшүп калуучу.
Ал, бөрү аке, алгын!— деп,
Жолун берди бөрүгө,
Себеп болду түлкү дос,
Бөрү акеси өлүүгө.
Досум деп жүргөн түлкүнү,
Түлкү салды күлкүнү.
Көөсөр бөрү турабы,
Сүр куйрукту сугунду.
Уу жеген аман калабы,
Сугунган жерде жыгылды.
Өлөр бөрү өлдү деп,
Өкүмүнө көндү деп,
Өлбөгөндө нетти деп,
Өз кылганы жетти деп,
Куйругун сайып чоң жолго,
Карабастан оң-солго,
Бөрүнүн түлкү өнөгү,
Кайрылбастан жөнөдү.
Түлкү кетти турбастан,

Дүмөгүн айтып бир баштан.
Бөрүнүн этин жашырып,
Беките салды тынбастан.
Мындан башка түлкүнүн,
Толуп жатат өнөрү.
Эртең келип жеймин деп,
Чуркап алып жөнөдү.
Шумдугун түлкү ашырды,
Түндө келип жеймин деп,
Өлгөн бөрү көөсөрдү.
Жерге көмүп жашырды,
Аңгемелүү кеп курду,
Түлкү салды бул чырды,
Бөрү акеңдин этинен,
Түндө келип жеп турду.
Калтырбай сөөгүн кемирди,
Бөрүнүн этин жеп жатып,
Кайран түлкү абжөрүң¹,
Казы байлап семирди.

Бөрү өлдү тырайып,
Эки буту сырайып,
Бөрү өңдөнгөн залимге,
Анык бул иш ылайык.

БӨДӨНӨНҮН ТҮЛКҮНҮ АЛДАГАНЫ

Бөдөнөнүн кеби бар,
Турумтай менен кыргыйда,
Толуп жаткан кеги бар.
Бул экөөнөн бөдөнө,
Дайым жүрөт жашынып,
Эки жагын элеңдеп,
Эси чыгып ашыгып.
Жаткан жерин жазгырып,
Бытпылдыктап бакырып,
Бытпылдык деген табышы,
Чөптү кетет жапырып.

Бөдөнөнү түлкү андыйт,
Чакырган үнүн уккан соң,
Бытпылдык деген табышы,

¹ Абжөр — амалдуу.

Жакын жерден чыккан соң,
Түлкү акең жатты кылайып,
Жакындап келсе жеймин деп,
Ичинен тынып кымыйып.

Аста басып андыды,
Түйүлүп түлкү каргыды,
Басып калды түлкү акең,
Бөдөнөнү учурбай:
Түлкүнүн кылган жоругу,
Башынан маалим ушундай.
Түлкү акең амал иштеди,
Баскан жерде тиштеди.
Бөдөнө түштү түлкүнүн,
Арсайган азуу оозуна.
Бытпылдык деп чакырып,
Өзүнүн салган доошунан.
Бөдөнө туруп ойлонду:
«Кутулсам түлкү оозунан.
— Табайын мунун эбин — деп,
Жедирбейин тегин деп,
— Арзымды ук түлкү аке,
Адал кылып жегин деп,
Уккан болсоң сөзүмдү,
Үлүрөйтпөй көзүңдү,
Оозунда мен турамын,
Угуп жегин сөзүмдү.
Кулкулдабай тамагың,
Бул санатты санагың.

— Макул — деп түлкү ынады,
Санамакка чыдады.
— «Бир десе» түлкү «бир»—деди,
«Эки» десе, «эки»— деп,
«Үч» десе, түлкү «үч»— деди
«Төрт»— десе, түлкү «төрт»—деди,
«Беш»—десе, түлкү «беш»—деди,
Акындан түлкү кеч — деди.
«Аянбай түлүкүм алты» — де,
Анык санап сен өткөн,
Ажалдын анты алты эле.
Акылдан түлкү шашканда,
«Алты» — деп оозун ачканда

Бөдөнө кетти кутулуп,
Түлкү калды жутунуп.
Алтың менен аңга түш,
Айтпай койбой не болдум?
Ширин этин мен чайнап,
Эзип жебей не болдум?
Түлкү калды кайгырып,
Бөдөнөдөн айрылып.
Алдаганын бөдөнө
Айтып калды ыр кылып.

АБЫШКА, КЕМПИРДИН КӨМӨЧҮ

I

Бир абышка, бир кемпир
Элдин жүргөн четинде.
Бар оокаты бир өгүз,
Кармап жүргөн бетине.

Жетелеп барып сугарат,
Айдап жүрүп откорот,
Андан башка малы жок,
Көп жашап өгүз карыды,
Чөп жей албай арыды.

Кемпир, чал туруп кеңешти:
«Бул өгүздү соёлу,
Эт, майына тоёлу.
Карыган өгүз мал болбойт,
Бул жорукту коёлу».

Абышка, кемпир кенешип
Соймок болду өгүзүн.
Кабыргасын кармалап
Сынап жүрөт семизин.

«Өгүз азыр семиз деп,
Буйруп, кудай, жегиз деп,
Башкасын айтып нетейин,
Буюрган малым — өгүз» деп.

Өгүзүн сойду кемпир, чал:
«Адал малым ушу деп.

Итке сүйрөп салбайлык,
Каат болсо кышы» деп.

Эки капка толтуруп
Эти, майын салышты.
Ала өгүздүн этин жеп,
Жыргап жатып калышты.

II

Эт түгөнүп жаз болду,
Азык-оокат аз болду.
Күндө үч убак урушуп,
Абышка, кемпир кас болду.
Абышка айтат кемпирге:
— эт, майындан калдыбы?
Берекең сенин кеткен бейм,
Пейилинди кудай алдыбы?
Эт, майындан бар болсо,
Жакшы тамак кыл — деди.—
Көтөрүлбөй, куу кемпир,
Көзүңдү ачып тур — деди.
Кемпир турду ыргалып,
Абышкага чыр салып:
Адамга сыяр ыгың жок,
Тамактан башка чырың жок.
Качан айтса калп айтып,
Бир сөзүңдө чының жок.
Убара кылып жүрөсүн,
Кубандаган куу сакал,
Оокат кылар эбиң жок.
Ашып-ташып жаткансып,
Тамактан башка кебиң жок.
Майың турсун, унуң жок,
Уну жок сейде кунуң жок.
Эт, май сатып жегенге
Эч болбосо пулуң жок.
Унуң турсун, этиң жок,
Ала өгүздүн эт, майын
Жалгыз жеп өзүң бүтүрдүң,
Эми эт доолаган бетин жок.
Калды бекен, жок бекен?
Этин байкап көрөйүн.

Эттеп калса, как башка
Тамак кылып берейин.

III

Кемпир туруп караса,
Мына кызык тамаша!
Эт, майынан калбаптыр,
Чалды кудай каргаптыр.

Кемпир туруп кедендеп,
Кабын кагып бөжөңдөп,
Бир азыраак май тапты,
Бир көмөчтүк ун тапты.
Унду кемпир ийледі,
Кедендеген куу кемпир
Абышканы бийледі.

Эттин, майдын күкүмү —
Бир көмөчтүк үсүрү.
Калың кылып камырын,
Этке майды каптады.
Жел чыкпастан бышсын деп,
Камыр менен чаптады.

«Ала каптын кагынчык,
Андыгандын жаны чык!»
Эми ушундай дейбиз деп,
Эрте туруп жейбиз деп,
Эл жатканда көмөчтү
Коломтого житирип,
Эл турганча жейлик деп,
Эрте жатты күтүнүп.

Жатып калды кемпир, чал
Төшөгүнө жайланып.
Ушу көмөч бышат деп,
Ичи-тышы майланып.
Уктап эрте турушуп,
Абышка менен урушуп,
«Көмөчтү, кемпир ал!» десе,
Кемпир болбойт тырышып:
Бул көмөчтү алганда,

Үйлөбөскө айла жок.
Жоолук, чачым күл болот,
Көмөчүңөн пайда жок.

Анда абышка кеп айтат:
— Акылсыз кемпир!— деп айтат.
Көмөчтү алып үйлөбө,
Мындан башка сүйлөбө!
Мен да үйлөсөм, күл болот
Аппак болгон сакалым.
Сакал турсун, күл болот
Кийип турган чапаным.

IV

Ачууланды кемпири,
Көмөчтү отгон бир тепти.
Абышка менен кемпирден
Арбыныраак иш өттү.

Көмөч качты безилдеп,
«Өзүң кылдың кесир деп.
Каргашалуу кемпир, чал
Кара ташты жесин!» деп.

Кемпир, чал калды айрылып
Кесир кылып көмөчтөн.
Өз алдынча качырып,
Май көмөчтү жөнөткөн.

Тегеренип тил кирип
Булбул болду көмөчү.
Кууса буудан жетпеген,
Дулдул болду көмөчү.

V

Качкан бойдон көмөчү
Жылкычыга барыптыр.
Барган замат турбастан,
Көмөч кабар салыптыр:
— Ой жылкычы, жылкычы,
Көп уктаган уйкучу.

Ала өгүздүн майынан,
Ала каптын унунан,
Абышка, кемпир нанымын,
Кууп жетсең, мени же!
Айгыр, атын миништи,
Жылкычы, койчу жыйналып,
Артынан түштү көмөчтүн,
Баары кууп кыйналып.
Жылкычынын жарышы,
Койчуну коого салышы,
Бул көмөчтү кубалап,
Жетпей калды баарысы.

Анын арка жагынан
Чимирилип көмөч нан,
Төөчү менен уйчуга
Кабар салды жаңыдап:
— Төөчү, уйчу, жаттыңбы?
Жатып шоруң каттыңбы?
Ала өгүздүн майынан,
Ала каптын унунан,
Абдан бышкан көмөчмүн
Абышка, кемпир нанынан,
Жетип жесең, мени же!
Буура, бука минишип,
Бура тартып жүрүшүп,
Жетпей калды көмөчкө,
Баарысы кууп жүрүшүп.

Чимирилип кырданып,
Күлүк көмөч турбады.
Ким көрүнгөн жан болсо,
Айтмайынча тынбады.

VI

Кабылан, жолборс, бөрү бар,
Илбирс, аюу, шерп бар.
Жыйын курган жерине
Көмөчтүн айта турган кеби бар:
— Азуулуу арстан, баарыңар,
Менден кабар алыңар.
Ала өгүздүн майымын,
Ала каптын унумун,

Абышка, кемпир нанымын,
Айбандар, жетип мени же!
Жыйын курган немелер,
Жалпы кууду, жетпеди.
«Алда кандай шумдук» деп,
Оюнан көмөч кетпеди.

Көмөч барды түлкүгө,
Түлкү салды күлкүгө.
— Ой түлкү аке! түлкү аке!
Ала өгүздүн майымын,
Ала каптын унумун,
Абышка, кемпир нанымын,
Кууп жетип мени же,
Жетип мени жебесен,
Ата-энендин боорун же!

Анда түлкү кеп айтат,
Кеп айтканда деп айтат:
— Кулагым укпас карымын,
Ачка жүрүп арыдым,
Аябай быйыл карыдым.
Жакыныраак келип айт,
Жайымды байкап көрүп айт.
Ашыкпастан, көмөчүм,
Айтканыма көнүп айт!..

Көмөч турбай түлкүнүн,
Жакын келди жанына.
«Карыган чалдын мен дагы
Карайын деп алына».
Андан бетер кууланып,
Түлкү турат сурданып:
— Карыган түлкү — мен, — деди,
Күлүк көмөч — сен, — деди.
Кебинди анык угайын,
Жакыныраак кел, — деди.

Мактаңган көмөч туралбай,
Уктурбай сөзүн калалбай,
Жакын барды түлкүгө,
Түкөң салды күлкүгө.

Басып калды көмөчтү,
Кубанып тапкан мүлкүнө.
Колго көмөч тийген соң,
Санаасы тынды, эс алды.
Ичин оюп, көмөчтүн
Эти, майын жеп алды.
«Кеңеш менен жедим» деп,
Кебин айтып олтурду.
Эттин, майдын ордуна
Өз тезегин толтурду.

Көмөчтүн жигин билгизбей,
Желим чаптап, бек кылды.
«Ушул ишим жарайт» деп,
Өзүнүн сөзүн эп кылды.
Көтөрүп алып көмөчтү,
Койчуга барды ашыга.
«Сатамын деп көмөчтү»
Отурду анын кашына:

— Бул көмөчүм баары май,
Ичи толгон сары май.
Сапаты артык карачы,
Адам сатып алгыдай.

Ашыкпагын, мен кетем,
Анан жегин наныңды.
Жалгыз өзүң жеген соң,
Жыргатасың жаныңды.
Көмөчүн сатып койчуга,
Түлкү алды бир койду.
Башынан шумдук ойлонуп,
Жасап алган бул ойду.

Кашынан түлкү кеткен соң,
Өз үйүнө жеткен соң,
Көмөчүн алды жемекке,
Жайланып киймин чечкен соң.
Эти, майы такыр жок,
Тезек чыкты күбүлгөн.
«Алдаттым деп түлкүгө»,
Кайгырып койчу күйүнгөн.

ПОЭМАЛАР

КЕДЕЙЛЕРГЕ НАСЫЯТ

Байымбет сайрайт баяндап,
Кедейге айтат кабарлап,
Бешинчи жылдан бер жака
Сактанып жүрдүм аярлап.
Кезегим келди жаңыдан
Келтирип айтам абыдан.
Кийиш тартып зарлаган,
Өзүм кедей табынан.
Манаптан коркуп жашынып,
Аягымдан басынып,
Айталбай жүрөм сөзүмдү,
Арманымды ашырып.
Кедейлер сага кеп айтам,
Кеп айтканда эп айтам:
— Эркиндик кылды кедейге
Эсиңе алгын — деп, айтам.
Жалгыз жүрүп батпадың,
Жабыркап ыйлап какшадың.
Кесепеттүү манаптан,
Кенедей пайда таппадың.
Бай-манап сорду каныңды,
Чыгым деп алды малыңды,
Кембагал-кедей баарыңды,
Тынчытпады жаныңды.
Санап жүрдүң бүтсө деп,
Жалданып жүргөн айыңды.
Көргүң келбей күйгөндөн
Жалчы жүргөн байыңды.
Жалчы жүрдүң жалданып.
Бай-манапка алданып.
Кара жаның тынган жок.

Калганың жок малданып.
Эми старшын сурап жашынды,
Таратпай ичкен ашынды,
«Бир кой, серке алман¹»— деп
Баалап салды башынды.
Жалчы жүрүп тапканың жалгыз тана
Таап алган, байкуштар, танаң кана?
Ал тананды старшын алманга алды,
Байга жүрдүң жалданып байкуш жана.
Бир күн тынчып үйүңө жатканың жок,
Байга жүрүп эч пайда тапканың жок.
Бай-манаптын кедейлер көзүн карап,
Тас кейпинден тамтайып артканың жок.
Эми жеттиң максатка камдан, кедей,
Эркиндикти эске алып шандан, кедей.
Кызыл тууну өкмөт колго берди,
Өзгөрүштүн ишине тандан, кедей!
Өзүм кедей башынан
Өрттөнүп күйдүм жашымдан,
Кесепеттүү манаптан
Келтек кетпей башымдан.
Кедейлер сенин табыңда,
Кейип жүрдүм жаныңда.
Байлатып таяк көп жедим,
Балакет манап залымга.
Чет жакасын манаптын
Кордоп жүрдүм билинбей.
Манаптар байкай салганда
Байымбетин кидирбей
Кара жаным калкалап,
Качып чыктым билинбей.
Качып жүрүп аралап,
Өз чаркымды чамалап,
Ырдап жүрөм ичинде,
Бай-манапты каралап.
Кедейлер сага сөз айтам,
Кечиктирбей тез айтам,
Билими жок шор кедей
Бир айтпастан беш айтам.
Ойгон кедей көзүңдү ач,

¹ А л м а н — салык деген мааниде.

Көзүндөн аккан мончок жаш.
Пайда кылбайт кедейге,
Бай-манаптын боору таш!
Алдатпа кедей манапка,
Болдуң кедей санатта.
Өзгөрүш таңы Октябрь
Жеткирди кедей талапка.
Октябрдын майрамы
Көңүлүндү жайлады.
Аял,эркек баарынды
Алга чык деп сайрады.
Таң кашкайып нур чачып,
Жарык берди октябрь.
Табылбай турган нускадан,
Тарых берди октябрь.
Өз колуңа карматып
Анык берди октябрь,
Аял-эркек баарынды
Бирдей кылды октябрь.
Өз эркиңче дуулатып
Нурдай¹ кылды октябрь.
Байчечекей ачылган
Гүлдөй кылды октябрь.
Уюштуруп жигитти,
Илим берди октябрь.
Аял-эркек баарына
Билим берди октябрь.
Октябрдын майрамын
Тосуп алгын, кембагал,
Өзгөрүшкө өзүңдү,
Кошуп алгын, кембагал.
Бай-манапка алданба
Баштагыдай жалданба,
Башың боштон кезинде
Эми байга кармалба.
Мен угузуп айттым сөз менен,
Замана келди көп менен.
Эркиндиктин доорун
Көрөсүң, кедей, көз менен.
Эркиндик деп бир китеп,

¹ Н у р д а й — жаркыратты деген сөз.

Жазып койдум даярдап,
Эл ичинде кедейге
Уктуруп жүрөм кабардап,
Түшүнгөн кедей кубанат
Айтканыма ынанат.

1922-жс.

АЛА-ТОО

Ала-Тоонун арасы,
Жалпы жердин сарасы¹
Айтып өтөм бир катар,
Аңгемесин карачы.
Башы Ак-Сай, Чатыр-Көл,
Туурасы Торгарт жапыс бел.
Ушул жерди жердешип,
Өсүп-өнгөн кыргыз эл.
Аягында Арпа бар,
Салтанаты канча бар.
Көрбөгөн жан бир көрсө,
Көөнү ачылып шаттанар.
Аксай менен Арпада,
Ар уруу чөптүн кени бар,
Абышкасы оштонуп,
Жигиттен кыйын деми бар.
Ала-Тоо деп аталып,
Аягы кетет керилип,
Албан түрлүү чөптөрү,
Адамга сонун көрүнүп.
Ала-Тоодон ар канча,
Сонун тоолор бөлүнүп,
Атагы дайын билинет,
Анык көзгө көрүнүп,
Түп атагы Тянь-Шань,
Турган эли бир канча,
Келгендин баарын батырып,
Көрүнбөйт көзгө бир жанча.
Керме Тоо дейт аталып,
Айтылып жүргөн ыр менен.
Кар жаабаган себеби,

¹ Сарасы — сонун деген мааниде.

Касиеттүү сыр менен.
Кең өзөн Чүйдү калтырбай,
Көрсөтүп өтөр кези бар,
Баяндоого кең Чүйдү,
Байымбеттин сөзү бар.
Сонундуктан Чүй жери,
Алтын күрөк аталган.
Сары өзөн Чүйдү жердеген.
Адамы калбайт катардан,
Чүйдүн башы Көк-Ойрок,
Келишкен жайлоо сонуну,
Айткан менен түгөнбөс.
Ар канчалык боруму.
Соңкөл деген көлү бар,
Куртка деген бели бар,
Нары жагында Жумгалды,
Айтып өтөр жөнү бар.
Кара-Кече жеринде,
Таш көмүрдүн кени бар.
Солтон-Сары, Соку-Таш,
Курттуу көл, Балгарт, Кара-Саз
Нарындын башы Тарагай,
Кемир кырмак, кара-таш.
Сары-Жазы, Ак-Шыйрак,
Үч Каркыра, Кеген бар,
Ботонун Сазы деген бар.
Болжолсуз сонун Текес бар.
Шарапаттуу Ысык-Көл,
Тамашалуу кызык бар.
Кызыл-Кыя бели бар,
Көчмөн кыргыз эли бар.
Сыбызгы жумшак жели бар,
Жайкалган жатык бели бар,
Эзелден туруп жердеген,
Элет кыргыз эли бар.
Кайыптар оттоп төлдөгөн,
Албан түрлүү чөбү бар.
Аркар, кулжа, ак кийик,
Аралаш жаткан төрү бар.
Кадырын билген адамга,
Касиеттүү жери бар.
Ортосунда чалкайган,
Чатыр-Көлдөй көлү бар,

Баарысын айтып өтөйүн,
Касиеттүү Ала-Тоо,
Кай жеринде кеми бар!
Кантеңирден бөлүнүп,
Каркайып сонун көрүнүп,
Төрт түлүк малага адамы,
Жыргап жатат чөмүлүп.
Алай менен Мыргапта¹,
Кымызын ичип кызарып,
Кыргыздар жатат желигип.
Аркар менен кулжасы,
Эчки менен телкиси,
Айдап койгон адам жок,
Эркинче жүрөт семирип,
Элик, бөкөн, кураны²,
Бугу, марал бу дагы,
«Толубай курук тобо» — деп,
Тоосунда боздойт улары.
Талаа, түзү куру эмес,
Шаркырап аккан булагы.
Таалайлуу жерди ээлеген
Жалпы кыргыз турагы.
Чөбү кайрак бетеге,
Жылтыркан, шыбак кошулуп,
Кашка беде, мекери
Катыш чөптөр кошулуп,
Бетеге, тулаң тармал саз,
Жердеген адам малга мас.
Көзүнө адам илбестен,
Көлүндө дуулайт өрдөк, каз.
Кара кыяк-көдөөсү³,
Сарбашыл гүлдөр бедеси,
Бир көрүп өткөн адамга,
Көрүнүп турат элеси.
Адырын түлкү жойлогон,
Адамы жыргап ойногон,
Ар түрдүү катыш чөбүнөн,
Айбан мал жесе тойбогон.
Арык малы даң салып,

¹ Мыргап — жердин аты.

² Куран — эликтин эркеги.

³ Көдө — чөптүн аты.

Алты күндө семирип,
Аны баккан ээси
Арпадай деп ойлогон.
Бөрүсү жүрөт тоолордо,
Мергенден коркуп шекинип,
Түндөсү малга чабыттап,
Тоо-таштарга бекинип,
Бөрүнүн түлкү жолдошу,
Бирин-бири коргоочу,
Табылып калган жеринде,
Аңчылардын олжосу.
Суур менен кашкулак;
Ийинге кирип жатканы.
Эбин таап алууга,
Аңчылар салат капканды,
Кашкулак менен суурду,
Капканчы кармап көп алат,
Мээнетсиз пайда келтирди,
«Бекер олжо» — деп алат.
Карагай черүү жеринде,
Чөө дегени дагы бар.
Саксайган сары аюу бар,
Аюуда далай каруу бар.
Салбырынга¹ келгенде,
Сүлөөсүн менен илбирстен
Атып келет мергендер.
Мадыл менен суусар бар,
Буларды алат капканга,
Кымбат болот сатканга.
Аңчылар буга кубанат.
Арзан олжо тапканга.
«Бул бир катар оокат» — деп
«Бала-чака бакканга»
Өз эркинче жүрүшкөн,
Өрүш кылып бийликти,
Өрнөгүн айтып өтөйүн,
Ала-Тоодо кийикти.
Кийик деген жаныбар,
Өзүнчө жүргөн жан экен,
Кедейге пайда келтирген,
Кембагалдын малы экен.

¹ С а л б ы р ы н — мергенчилик, аңчылык.

Мерген барып бир кийик
Атып тоодон жыкканда,
Адамдар барат чогулуп,
Мылтыктын үнүн укканда.
Карасаңчы кайбарлар¹
Кулакка илбейт айтканды.
Бөлүп алат турбастан,
Он эки мүчө, төрт санды.
Көөдөнүн берет мергенге,
Башынан көнгөн бергенге,
Мурунтан бери нарк ушу,
Баарын берет келгенге.
Көчмөн элдин кененин,
Кылып келген өнөрдү,
Башында көнүк болбосо,
Шыралга² деп береби.
Жана айтайын түлкүнү,
Капканга алган мүлкүнү.
«Байла» — деп келсе бир адам.
Байлап берет түлкүнү.
Кыдырып жүрүп ар кайда
Түлкү алса аңчы капканга,
Кошулган адам олжолош
Талаадан олжо тапканга.
Ала-Тоонун убагы,
Төрт мезгилге бөлүнөт,
Санжап³ менен жазылып,
Ирет менен келинет.

I

Жаз мезгили үч айда,
Мал төлдөгөн кезеги.
Бул айлардын ичинде,
Киреше кирди дешеди.
Малдын тууту болду деп,
Эсептүү күнү толду деп,
Кой туудурчу өтөк деп,
Кетирбей күнүн эсептеп.

¹ К а й б а р л а р — кыйындар деген мааниде.

² Ш ы р а л г а — олжо.

³ С а н ж а п — тартип.

Бээси тууп төлдөгөн,
Төөсү тууп боздогон,
Төрт түлүк малы оттогон.
Ую тууп мөөрөгөн,
Кой чуркурап маараган,
Ала-Тоонун адамы
Чарба малды каалаган.
Бейлин салып иштесе
Берекеси мына ушу.
Кой чуркурап маараса,
Кулак тунуп ызы, чуу.
Байчечекей, кызгалдак,
Кызыл-тазыл ар кандай,
Жердин бети нурданып,
Башайы, манат жайгандай,
Көк жайкалып, чөп чыгып,
Жер жарылып көп чыгып.
Жыгачтын баары бүрдөгөн,
Байчечекей гүлдөгөн.
Бул мезгилдин өзүндө,
Чыкырып күкүк үндөгөн.
Торгойлор сайрап таңшыган,
Булактар ойноп ташыган.
Булбулдун үнүн укканда
Мундуулар ыйлап жашыган.
Күкүктөр сайрап таңшыган,
Күрпүлдөп дайра ташыган.
Күкүктүн үнүн укканда
Күйүттүү бенде жашыган.
Куштар салат уяны,
Тууй турган убагы.
Эмчеги жок эмизээр
Ээрчитип учат бу дагы.
Кабылан, жолборс, карышкыр
Азуусу бар айбандар,
Бу дагы төлдөйт баарда¹
Барча барат ар жандар.

¹ Б а а р — жаз.

II

Жай мезгили үч айда,
Малчы көчөт алкымдап,
Чарбасын багып келүүгө
Жайлоого чыгат салкындап.
Төл телчиген кезинде,
Эрте туруп үй чечет,
Жан-жабыла жыйылып,
Жайлоого карап эл көчөт.
Жайлоосу жаңы гүлдөгөн,
Жыгачы өсүп бүрдөгөн.
Жайлоонун салтын көргөндө,
Көрбөгөн адам сүрдөгөн.
Төө семирип ком алган,
Ком алганда чоң алган.
Кой семирип жон алган,
Жон алганда мол алган.
Бээ семирип казы алган,
Картаң бээлер жашарган.
Адырдан тулаң кемирип,
Артыкча башка семирип,
Айгырлары азынап,
Кулун, тайы кишинеп,
Субайлары бөлүнүп,
Сымбаты башка көрүнүп,
Аңгилери алышып.
Аңгемени салышып.
Куйругун сыртка көтөрүп.
Кубалашат жарышып.
Уй деген бир улук мал,
Бурта байлап семирип,
Бурулуп басса демигип.
Букасы жолдон баспаган,
Күлгө оонап, жер чапчып,
Өкүргөн үнүн баспаган.
Мүйүзү менен көтөрүп,
Томкоруп жерди таштаган.
Таначарлар сүзүшкөн,
Мурунтугун үзүшкөн.

III

Коңур салкын күз болуп,
Эгин бышып, чөп солуп,
Жайлоодогу адамдар,
Жакага көчөр козголуп.
Сарамжалын шайлашып,
Орок, чалгы кайрашып,
Чөлгө көчүп келишкен.
Чөп чабууга киришкен.
Бекер карап турбастан,
Мээнеттин жөнүн билишкен.
Чөптөн кийин турбастан,
Эгинге кирип бир баштан,
Убагынан калтырбай,
Бүтүрүп алып тынбастан,
Жыйналып эгин, күз өтөт,
Кыштын камын күчөтөт.
Кылычын алып жалантып,
Аркасынан кыш жетет.

IV

Малчынын кийген кийими,
Калың болот кышында,
Кылычын сунган кыш менен
Кыйын эрлер бел байлайт.
Кымбатып билип сууктун,
Кыйын жигит мал жайлайт.
Кылычын кыштын мокотуп,
Кыйналбай жигит май чайнайт.
Акылы жок жалкоолор,
Алдырып кышта шор кайнайт
Алабата, шор күйрөк¹
Төөнүн жери Ала-Тоо,
Бетеге, тулаң аралаш,
Бээнин жери Ала-Тоо.
Кара кыяк, копосу²,
Уйдун жери Ала-Тоо.
Жылтыраган, шыбак кошулуп
Койдун жери Ала-Тоо.

¹ Шор күйрөк — чөптүн түрү.

² Копосу — чөптүн түрү.

Касиеттүүү жери бар,
Карагай, кайың чери бар.
Кийиги төрдө ойногон,
Түлкүсү токой жойлогон,
Кызыгын көргөн тойбогон,
Көркү башта Ала-Тоо.
Булбусу сайрап чөлүндө,
Күкүгү сайрап көгүндө,
Балыгы сүзүп көлүндө,
Суунун кени Ала-Тоо.
Өрдөк, чүрөк, каз куулар,
Көлдүн бетин бербеген.
Бир көргөн киши дегдеген,
Түрдүү куштар жердеген,
Қара кунач, каркыра
Көк кытан менен турна,
Көлдө өкүнгөн көл бука,
Тоодагы боздо топтолгон,
Чөптүн гүлүн оттогон.
Кумурскадай кайнаган,
Кекилик, чили кыйгыттап.
Чымчыктары сайраган.
Куштун кени Ала-Тоо.
Коёну токой черинде,
Кыргоолу аянт жеринде,
Жалганы жок кебимде,
Жарашыктуу Ала-Тоо.
Ак кажыр менен жорусу,
Дүйүм куштун зору ушу.
Кайкы канат кыраандан
Чоң болсо да кору ушу.
Ылаачын, шумкар, турумтай,
Қыргый, күйкө, жагалмай,
Учканы соккон шамалдай —
Шумкардын жери Ала-Тоо.
Жигити дуулап жырпаган
Сармерденин ырдаган.
Келин-кызы тыңдаган,
Жаштары шайыр Ала-Тоо.
Қарыда жаштын деми бар,
Қалтырбай айтар эби бар,
Алтын, күмүш кени бар,
Баары толук Ала-Тоо.

АДАМ МҮНӨЗҮ

Колума калем алып салдым нуска
Баяндап нуска сөзүм айттым кыска.
Адамдын болуп келген мүнөздөрү,
Жайылып калк ичине чыксын тышка.

Адамга нече түрлүү мүнөз барган
Колдонуп мүнөздөрүн колуна алган,
Ар жанга атак болуп ат коюлуп,
Пейилине жараша атак калган.

Баарысын баян кылып билдирейн,
Байкаган асыл жанды күлдүрөйүн.
Бул өзү адабият эски сөздөн
Басмага китеп кылып жиберейин.

Баштадым мүнөз жайын калем кармап
Мурунку турмуш жайын айттым арнап.
Басылып китеп болуп чыга калса,
Жүрүлсүн дайын болуп калкта жардап.

Бул сөздү уккан адам кармасын — деп,
Таптакыр өз мүнөзүн танбасын — деп,
Ойлонбой өз мүнөзүн жүрө берип,
Калжаңдап караңгыда калбасын — деп.

Айырып айтып өттүм өз жолуна
Аныктап карматайын өз колуна.
Өз бейлин өзү билбей жүргөн жан көп,
Карабайт көзүн ачып оң-солуна.

Адамда тайпа-тайпа мүнөзү бар,
Орду менен айтып өтүү жүйөсү бар.
Мүнөзүн өз мойнуна албаган көп
Мойнуна коюп өтөр күбөсү бар.

Кей адам өзү адил, сөзү калыс,
Жолунан залимдиктин болгон алыс.
Башына кылыч кармап турса дагы,
Болбойду эч убакта сөзүн таныш.

«Калыс» деп бул адамга атак койгон,
Калыстык сөзү үчүн атап койгон.

Алданбайт мал, дүйнөгө чын калыстар,
Кетирбейт калыстыгын акыл-ойдон.

Кээ адам өзү жоомарт, колу ачык,
Жоомарт деп атак алган орун басып,
Белгилүү чын жоомарттын мүнөзү бул:
Кетерди береринде суудай ташып.

Кээ адам туулганда болгон момун,
Ойлонбойт болуп келген иштин сонун,
Кыянат кылчу ишти оюна албай,
Жөлөнүп жатып алган иштин оңун.

Айтууга ак көңүлдүн сөзү келди,
Атактуу ак көңүлдүн өзү келди,
«Ак көңүлдүн аты арыбайт» — деген сөз бар
Айтылып өтө турган кези келди.

Артынан кең бейилдин кеби келди.
Айтууга кең бейилди эми келди.
«Кең бейилдүү кемибейт» — деген сөз бар
Келтирип айтып өтөр кеби келди.

Ак көңүл ажат берген зарылганга,
Аянбай көңүл айткан таарынганга,
Карыпка кайыр кылсаң бекер кетпейт,
Пайдасы тиер деген карып жанга.

Ак бейил жандын баарын бирдей көргөн,
Кең бейил мүнөз менен жүрүп көргөн.
Жаман сөз жан адамга айткан эмес,
Жайланып жакшылык мен өсүп көнгөн.

Ал адам тобокел деп жүрө берген,
Кадимден бул мүнөзгө өзү көнгөн.
А болуп тобокелчи атак алып,
Сандалган сар эсептин баарын жеңген.

Мүнөзү сар эсептин келди жетип,
Башында бербестиги алган бекип,
Сар эсеп салам айтса колкого эсеп,
Алууга ылайык эмес таштан кетип.

Адамда «бүйрө» деген бир мүнөз бар,
Бүйрөнүн өз оокаты өзүнө тар,
Тартынып өз-өзүнө бүйрөлөнүп,
Балдарын аш-тамакка кылады зар.

Кээ адам жөндөмдүүдөн жөнүн тапкан,
Ар иштин боло турган өөнүн тапкан.
Келтирип кең акылдан сурап билип,
Жөндөмдүүдөн акылдын кенин тапкан.

«Сылык» деп бир мүнөз бар ар бир жанд,
Сүйлөйдү айткан сөзүн анда-санда.
Айып иш асти менде болбосун деп,
Кыйкыят кыргый куштай олтурганда.

Кээ адам сыпайы деп зыңкыйып жүр,
Бир жутпай ичерине кымпыйып жүр,
Тапканын сыпайылык менен ичип, кийип,
Бир атын семиз минип дыңкыйып жүр.

Бир мүнөз «сынчы» деген билим болгон,
Байкаса бар аспаптуу илим болгон.
Бул мүнөз бараттуу¹ жандан чыккан,
Сынчы деп бул адамга атак-конгон.

Кээ адам сөзгө уста чечен болгон,
Сайраган сөздүн саны нечен болгон.
Саралап залкар сөздү жүргүзгөндөн,
«Чечен» деп бул адамга атак койгон.

Кээ адам кара мүртөз залим болгон,
Ашкере залимдиги маалим болгон.
Кан ичмей кара мүртөз кан соргуч деп
Кейитип кембагалдын канын соргон.

Митаам деп бир мүнөз бар алдым-жуттум,
Кылсам деп далай жанды колго туткун.
Колуна жанын кармап сабап жүрөт,
Карабайт убалына калың журттун.

¹ Бараттуу — акылдуу деген мааниде.

Арамза эл ичинде кылкыйып жүр,
Эч нерсе билбегенсип шылкыйып жүр.
Бирөөнүн эс-акылын алдагансып,
Айлантып пикир ойлоп тымпыйып жүр.

Кээ адам кубаттанып кууланып жүр,
Кулжундап кур сөз айтып дооланып жүр.
Бул мүнөз берексиз жаман мүнөз,
Бирөөнүн малын бербей бооланып жүр,

Кээ адам кыянаттуу кара ниет,
Кылсам деп кыянатты бейли сүйөт,
Башка адам мал чарбадан пайдаланып,
Малын тартып алгандай ичи күйөт.

Кээ адам түртө салып маштап кетет,
Ойлонуп өз пайдасын баштап кетет.
Пайда үчүн баласына карабастан,
Барпайып өз баласын таштап кетет.

Кара өзгөй өз пайдасын өзү сүрөйт,
Кара ишке камсыккансып жанын үрөйт.
Жалгандан жанын кармап чыккандан соң,
Жабыркап жандын баары мындан жүдөйт.

Кара өпкө пайда тапкан доосакандан,
Уялбайт убадалуу сөз тапкандан.
Кара өпкө кара доону эңсеп жүрүп,
Жандими жалаа куруп кечкен жандан.

Апыртма айдың жолго салып жүрөт,
Калп айтып калк аралап басып жүрөт.
Аралаш калк ичинде койгулатып,
Бир нерсе өңгөн жерден алып жүрөт.

Жылпыштын айтканында алалы жок,
Токтолгон бир сөзүндө карары жок.
Башынан жылпыш өсүп көнүк болгон,
Баш тартып башка жөнгө барары жок.

Жылдырма билиндирбей ушак айтат,
Көнгөн соң бул мүнөзгө кантип кайтат.
Жылдырып эл арасын бузмак үчүн,
Шыпылдап жылдырманын дили тартат.

Такымчы андыганы кыянат сөз,
Артпайды кыянаттан бир кара бөз.
Бирөөнүн жамандыгын андып жүрөт,
Бир кезде табылар деп келтирип кез.

Шыпырдын айткан сөзү баары жалган,
Шыпылдап жалган сөздөн таалим алган
«Калп казаны кайнабайт» деген сөз бар,
Кадимки карылардан макал калган.

«Ичим тап» бир мүнөз бар чыкпайт сыры,
Сакталат жүрөгүндө сөздүн чыны.
Бойтоюп эл ичинде жүрө берет,
Болжолсуз эч адамга болбойт чыры.

«Кылгыйма», «кыян кески» бир макалда
Экөө тең текши жүрөт бир катарда,
Бирөөнү алдаарында жанын үрөп,
Мал-жанын төгө салат бир сапарда.

«Мылжың» бар кылган иши узарбаган,
Былжырап убада сөзгө тушалбаган
Атасын алыш-бериш өлтүргөндөй
Эсептеп ичкен ашын жуталбаган.

«Кер какшык» ныкып сүйлөйт терске айланып
Келгенди кет дегендей өтөт жанып.
Кадимден какшык сүйлөп көнүк болгон,
Кетпейди бул мүнөздү түптүү танып.

Кер какшык, кер сөз мүнөз, өзү какшык
Өзүнөн айтып өткөн сөзү какшык,
Алганды бер дегендей айтып өтөт
Бир көзүн ымдап сүйлөйт көзү какшык.

«Макоо», «кырс» бир атакта элден чыккан
Элирип көп урушуп, чыккан ыктан,
Макоонун бар мүнөзү уруш, жаңжал
Макоого жолобо дейт кулак уккан.

Кээ адам атак алган «кыйык кыяр»,
Өзүндө мүнөзү жок элге сыяр.
Өзүнө акыл айткан ак көңүлгө,
Аркырап иттей каап каршы турар.

«Орой», «чогоол» бир мүнөз орун алган,
Оборуп оң сөз айтса жаңжал салган,
Бастыкбай балакеттүү мүнөз күтүп,
Баш жарып, айрылып жүр далай малдан.

Кээ адам арам порос, ууру-кески,
Өмүрүндө арамдык менен күнү кечти,
Уурдап уктагандын малын алып,
Мактанып мал тапкансып муну жешти,

Шылуун деп бир мүнөз бар шыбыр курган,
Шыбырлап бир нечени жолдон бурган.
Шылпыйтып шылып алып жолго түшөт,
Алганын билбей калат карап турган.

Мүлтүлдөк эки сөздүү тайгак адам
Жамкарып жалган сөзгө сайгак адам
Мүлтүлдөп эки сөздүн башын кармап,
Шартылдап жалган сөзгө айгак адам.

Жел өпкө, ала көөдөн, алаканат —
Үчөө тең бир мүнөздөн орун алган,
Мактанып көтөрүлүп, көп күүлөнүп
Ашыгып айткан сөзүн жолго салган.

Көйрөң деп көтөрүлгөн бир мүнөз бар,
Көзүнө жан көрүнбөй көөл жүргөн,
Көйрөңдүк көп адамга жарашпайды,
Сактансын бул мүнөздөн өзүн билген.

Бир мүнөз сылаңкороз өзүн сырдайт,
Тапканын өзү кийип жалгыз жыргайт,
Жайланып жалгыз өзү «коозмун» — деп,
Жактырбай башка адамды жатып ырдайт

Бир мүнөз — «кыз кыял» дейт сылыгы бар,
Зымпыйып сыр берген кылыгы бар,
Аянып аста сүйлөйт адеп сактап,
Ачылып сөз айтпайды адамга шар.

Бир мүнөз баатырлар бар майлуу жүрөк,
Башында далай жанга салган дүбөк,
Кайтарып калктын малын багамын деп,
Камсыгып калкка жардам бул да жүрөт.

Бир мүнөз жүрөгү жок коркок болгон,
Коркоктуң айткан сөзү чоркок болгон.
Кайгырып өзүн-өзү катып жүрүп,
Бар малы башкаларга орток болгон.

Бир мүнөз сараң деген таштай каткан,
Бир паска белин байлап бекип жаткан.
Сараңдын таш болгонун мындан билгин,
Бел байлап бир тыйынга жанын саткан.

Бир мүнөз эзме, көк тил түбү, тантык
Эзилтип айта берет сөзүн шалпып,
Тантыктын так мойнуна сойсоң дагы
Мойнуна ала койбойт сөздөн жалкып.

Бир мүнөз жатып ичер жайма мүнөз
Үйүндө өз катынын кылган өнөк,
Жашырып өз тамагын катып ичкен,
Мүнөзү бул адамдын жандан бөлөк.

Бир мүнөз кыраакы дейт сак адамды,
Текшерип сүйлөп жүрөт ар заманды,
Сактанып жаман ишке кадам баспайт,
Жүктөбөйт өз мойнуна көп залалды.

Бир мүнөз элпек деген, жумшак бейил,
Бир адам жумшай салып кылбайт кайыл,
Көрүнө ак пейилдин мүнөзү бар,
Жан аяп барбаймын деп кылбай мейил.

Кээ адам күн карама, эки жүздүү,
Бул адам тууралыктан үмүт үздү,
Жыландай эки баштуу сойлоп жүрүп,
Мойнуна шерменделик жүгү түштү.

Кээ адам «ак каптал» деп атак алган,
Бир ишке жумшай салып, жата калган,
Ак каптал өзү кежир, сөзү салкын,
Сөз кирбей кулагына ката калган.

Одоно, копол чомбаш¹ бир порумда,
Бул мүнөз жүрүп келген бир орунда,

¹ Чомбаш — эч нерсени ажырата билбеген деген мааниде.

Билимсиз караңгылык себебинен.
Үйрөнбөй келе жатыр өз жолунда.

Бир мүнөз «дөдөй» деген сөз билбеген,
Үйрөнүп билимдүүгө бир жүрбөгөн,
Чалкайып карды тойсо кайгысы жок,
Жакшы сөз кулагына түк кирбеген.

Бир мүнөз бош, аңкоо караңгы адам,
Билимге басканы жок жалгыз кадам,
Мойнуна бул мүнөздү артып алып,
«Аңкоо» — деп атак алып болду наадан.

Бир мүнөз жатып ичер аты шүмшүк,
Бел чечип кылган эмес жалгыз түйшүк,
Жан багып жалкоолуктан жүрө берген,
Айылчылап тамак ичип, эшик түртүп.

Чыйракты өз боюна теңдеп айтат,
Мунун оокат кылары чын деп айтат,
Чыйрактык бир жол менен барган мүнөз
Тынчыбай оокатынды кыл деп айтат.

Илгертен илээндини бош деп айтат,
Ишиндин бүтөр жерин тос деп айтат,
Илкип-салкып ишинди бүтүргөн соң,
Иретке өз башынды кош деп айтат.

«Қанаат» — деп бир мүнөз бар албайт сурап,
Тапканын оокат кылат эптеп курап,
«Қанаат карын тойгузат» — деген сөз бар,
Қайгырбай жокчулукка, коёт чыдап.

«Сабыр» деп сары алтындай бир мүнөз бар
Сабырдуу токтоо адам болбойду зар,
Мурунку карылардан макал калган
«Сары алтын — сабыр түбү» деген сөз бар.

Бир мүнөз муназалуу токтоо адам,
Чыкпайды муназадан жалгыз кадам,
Бирөөдө аласасы боло калса,
Айтпастан өтүп кетет берип салам.

Бир мүнөз сук деп айтат сураганды,
Суктанып кыйнап жүрөт кара жанды,
«Сураанчак сук тойбойт»—деп бир макал бар,
Суранып дүйнө жүзүн кыраан чалды.

«Таскак» деп бир мүнөз бар өзү таскак,
Токтобойт бир орунга сөзү таскак,
Чеченсип чебердеп сөз айтпагандан
Оорсунуп өз ишине кылат каскак.

Жел таман желип-жортуп айылдап жүр,
Желигип өзүн-өзү дайындап жүр,
Желмогуз шум мүнөзүн кыла салып,
Арадан ушак айтып айындап жүр.

«Айдай кел, көрө кел» деп бир атак бар,
Айтылган бул мүнөздө көп чатак бар,
Бул мүнөз жалкоолуктан болгон мүнөз,
Жан аяп, жалкоо жүргөн көп жатак бар.

Үч адам отор барып, жылкы баккан
Бирөө «айдай кел» деп кошто жаткан,
Бирөө «көрө кел» деп көзүн жумуп,
Мал бакпай, тамак ичип бошко жаткан.

Бирөө малын баккан тынбай жүрүп,
Байкастап мал багыштын жөнүн билип,
«Малдуунун өңү жарык» — деген сөз бар,
Ойлонуп бул макалды көңүлгө илип.

Он жылы жут болуптур кары калың,
Эки адам багып чыккан кара жанын,
Бирөө кагынга айдап өз жылкысын
Бул жуттан аман багып чыккан малын.

Берки экөө бар малынан тазаланган,
Байкуштар уялгандан назаланган,
Жалкоолор жанын багып, бошко жатып,
«Айдай кел, көрө кел» — деп атак алган.

Айдай келдин ала айгыры жалгыз калган,
Айрылган айдай келиң тамам малдан,
Мал бакпай байкуш жалкоо жанын багып,
Башына «Айдай кел» — деп атак алган.

Көрө кел деп жылкысын жутка берген,
Тампайып өз үйүнө жөө келген
Көрөкелдин көзү акыйып жөө калып,
Көлкөйүп көзүн жумуп жүрө берген.

Байымбет сөз айтардан аянбадым,
Максаттуу сөз табылып баяндадым.
Мүнөздү билгенимче баарын тизип,
Басмага жиберүүгө даярдадым.

1927-ж.

КУШТАРДЫН АҢГЕМЕСИ

I

Сөз айтамын билдирип,
Уккандарды күлдүрүп.
Айткан сөздүн аягын,
Жегичтерге тийдирип.
Өткөн заман өзүндө,
Күйгөн сөз кетпейт эсимде.
Бары куштун жоругу,
Мааниси болот сөзүндө.

Куш экиге бөлүнөт,
Ирети менен келинет,
Жол-жобосу айтылып,
Анык көзгө көрүнөт.

Бирин айтат боз куш деп,
Бирин айтат суу куш деп,
Боз кушунан сөз келет,
— Кысылды биздин турмуш—деп

Булбул сайрап кеп айтат,
Кеп айканда бек айтат:
— Кеңеш кылып кеп салам,
Кебимди ук журтум — деп айтат.

Жыргап жатат суу кушу,
Көлгө барып ойноду.

Суудан болду коргону,
Буга эч жамандык болбоду.

Кырсык бизди торгоду
Жырткычтар бизди койбоду,
Четке чыккан жан болсо,
Бири да аман болбоду.

Жагалмай менен турумтай,
Чакмак алып ойноду.
Кыргый деген кыйратып,
Кыйла чымчык сойлоду.

Өрттөгөн кыргый өксөтүп,
Өмүрүнчө тойбоду.
Ушул турган боз кушка,
Убал жок деп ойлоду.

Ителги менен ылаачын,
Канча жанды кыйратты.
Катын менен баланы,
Кан какшатып ыйлатты.

Карчыга деген кушу бар,
Кадиксиз мерген ушу бар.
Калктын баарын кыйратып,
Канынды төккөн ушулар.

Бүркүт деген зору бар,
Биз үчүн жайган тору бар.
Азабы көп боз куштун,
Арылбай турган шору бар.

Таз кара менен жору бар,
Ал дагы бизге душмандар.
Баары боз куш баш коштуң,
Ынтымактуу болуңар.

Көк жору менен ак жору,
Көрүнөө бизге зордукчу.
Четинен серпип жеп кетет,
Мындан да көрдүк кордукту.

Ак сары менен бөктөргү,
Андыганы балапан,

Аман-эсен төл кирбей,
Кырылды мындан кыйла жан.

Бүркүттүн зору буудайык,
Күн көрбөй мындан куурадык.
Кулак угуп, көз көргөн,
Ушул иш кимге ылайык.

Куш төрөсүн туйгун дейт,
Тийгундан кийин тунжур дейт
Атак берип өзүнө,
Катылсаң бизге курдуң дейт.

Ителгинин улугун,
Илеси артык шумкар дейт.
Кыргыйдын зорун шумпай дейт.
Турумтай зорун кумпай дейт.

Ылаачын чоңун барчын дейт,
Барчын төксө каарын дейт,
Тумшугу жок боз кушу,
Аман калбайт жаның — дейт,
Акпай койбойт каның дейт.
Четтен келсе кыйратат,
Карчыга деген залим дейт.
Күйкөнүн чоңу таканак,
Аңдып жүрөт бакалап.
Акырын жүрүп жеп кетет,
Ал дагы бизди такалап.

Тоодон жеди уларды,
Тоздуруп койду буларды.
Каргашалуу бүркүттөн,
Кара жан тынчып турабы.

Боздон жеди тоодакты,
Боздотуп кырды оолакты.
Кара боор кекилик,
Кача албай жүрөт бекинип.

.

Өтөбүз ыйлап өкүнүп,
Карчыга жүрөт сактанып,

Үкүгө жүрөт актанып,
Карчыганы балам — деп,
Үкү жүрөт мактанып.

Карчыга коркот үкүнүн,
Балбылдаган көзүнөн,
Үкүнүн сырын уксам дейт,
Айттырып көрүп сөзүнөн.

Карчыга туруп кеп айтат,
Кеп айтканда көп айтат.
— Калтырбай сырың айтып бер,
Кайратың кандай — деп айтат.

Үкү сенде көз мындай,
Үү деген кайрат сөз мындай.
Жан казандай баш мындай,
Көзүндү жабат каш мындай.

Каңшардуу мурдун порумдуу,
Көрбөдүм мындай сонунду.
Үү деген кайрат сөз мындай.
Жумган көзүң ачпайсың,
Кайратың кабат көрүнөт,
Жандан коркуп качпайсың.
Салтанатың башкача,
Эч алдырып шашпайсың.

Сыпатың көрктүү балбандай,
Тырмагың болот канжардай,
Сырыңды ата угайын,
Өзүң мындай ал кандай.

Анда үкү сыр айтат,
Анык сырын чын айтат.
Үксүйүп туруп үкү акен,
Карчыгага муну айтат:

— Үкү акенде дарман жок,
Үү деген үнү болбосо.
Үксүйгөн жүнү болбосо.

.

Үкүнүн сырын уккан соң,
Карчыга карап турабы?

Кан соргучтун тукуму,
Жемин жебей турабы.
Тойбогурдун тукуму,
«Тойдум» — деп тоопук кылабы?
Эн жеп көнгөн карчыга,
Жемишин жебей турабы.

Карчыга басып үкүнүн,
Оюп кирди төшүнөн,
Үкү акенден сөз келет;
Угуп байка сөзүнөн.
Үкү аке анда кеп айтат,
Өткөрүп сөзүн эми айтат.
— Бала эмес экен балакет,
Башымды жутту — деп айтат.

Канатың кайкы тууганда ботом,
Кан менен бутуң жууганда, ботом,
Тумшугуң ийри тууганда ботом,
Түңүлдүм эле карчыга ботом.
Ак сүтүмдү кечпеймин ботом,
Тилегиңе жетпейсиң ботом.

Үкүнүн арка жагынан,
Кеңешин кылып жаңыдан
Бөдөнө, чил бөлүндү,
Күзгү салкын болгондо,
Кыйрат келсе кыргый деп,
Ойлоп жүрөт өлүмдү.

Кыргоол жүрөт токойдо,
Кара башын катынып,
Мунун да арбын шору бар.
Карчыгадан жашынып.

Торгой менен булбулду,
Тоздуруп салды кургурду.
Жандын баарын бүлдүрүп,
Жамандык кылса бул кылды,
Каргашалуу карчыга,
Качан жанды тындырды.

Сасык үпү, күкүктү,
Айдап жүрүп үркүттү.

Тамтыгыңды кетирип,
Таалайыңды туздап сүрсүтүү.

Чабалекей, карлыгач,
Учуп жүрөт зыпылдап,
Кооп кылып булар да,
Коркуп жүрөт кыпылдап.

Алар да аман калган жок,
Арзан бүлүк салган жок.
Булбул чечен сайрады,
Бул сөзүндө жалган жок.

II

Чымчыктын баары чыркырап,
Кулак тунуп чуркурап,
Илбесиндин баарысы,
Ыйлап жүрөт буркурап.
Көк моюн таан, көгүчкөн,
Кайра тартпайт өлүштөн.
Ала карга, сагызган,
Араң жүрөт намыстан.

Коңкулдап ыйлап чар келди,
Чардын сөзү шар келди.
Кайрат кылып кайран чар,
Боз кушуна жар берди.

Ала дунган, көк тамак,
Айтылып өтсүн бир сабак
Койчу кара, таталбек,
Козголуп өтсүн далай кеп.

Тоодак менен кара кур,
Болуп өткөн нечен чыр.
Боз кушунун күйгөнүн,
Баштан аяк угуп тур:
Қуркулдай менен короолу,
Бурбай жечү коногу.
Болуп жатат домогу.
Боз таркылдак, таранчы,

Кыргыйектин азыгы.
Эжеке, бээ саа, жарганат,
Эч кимге жок жазыгы.

Жылкычы кучкач жымыйып,
Кубанып турду кымыйып.
Чакылдаган чакчыгай,
Күлүп турду муну угуп.
Боз кушу келип болгон соң,
Булбул чечен сайрады,
Баштан аяк уктуруп,
Баарынын көөнүн жайлады.

—Турбайлык мындай чууга—дейт,
Кылалык кеңеш буга — дейт.
Қара жанды калкалап,
Кетелик көчүп сууга дейт.
Суу кушунун баарысын,
Көп жашаган карысын,
Талапка кудай жеткирсе,
Табайын дейт дарысын.

Суунун кушун конокко,
Жан калтырбай чакырды,
Башчысы кууну келтирди,
Қара кунас баатыры.

Боз куштан суу куш аз келди,
Өрдөк, чүрөк, каз келди.
Жер жарылып чөп чыгып,
Бул мезгилде жаз келди.

Аңыр келди аңкылдап,
Айтып арка жагынан,
Анын арка жагынан,
Тартар келди такымдап,
Эчки маарак, кашкалдак,
Ызгыт менен ак чардак,
Қанаты жаман кара каз,
Көлдүн четин булгаган.
Куунун кылган жарлыгын,
Бул дагы эки кылбаган.

Ызгыт келди ырсылдап,
Баарынын арка жагынан,
Боз куш менен суу кушу,
Кеңешип кылды абыдан.
Булбул чечен кеп айтат,
Мунун-зарын эми айтат:
— Кел мында баатыр куу төрө,
Арзымды уккун — деп айтат.
Бүлүнгөнү кеп болду,
Бизге кыйын эп болду.
Азапты таштай катырып,
Карчыга бизди жеп койду
Ынтымакка келсеңер,
Суудан орун берсеңер.
Туугандыктын жөнүнөн,
Ушу сөзгө көнсөңөр.
Ийри тумшук, курч тырмак,
Душманыбыз көбөйдү.
Суу болбосо жан калбайт,
Көрсөттү далай өнөрдү.
Суу жалгыз сенин сууңбу,
Көпчүлүктүн суусу — дейт.
Кеңешип бизге орун бер,
Суу кушунун куусу — дейт.

Куу туруп анда кеп айтат:
— Кутурбаңар — деп айтат.
Аз деп бизди кордобо,
Өзүңдү-өзүң зордобо.
Чырпык өзүн талмын дейт,
Чымчык өзүн жанмын дейт.
Каадаланып өзүнчө,
Короолу өзүн ханмын дейт.
Булак өзүн көлмүн дейт,
Көл турсун аккан селмин дейт.
Даражасын көтөрүп,
Ташбака өзүн элмин дейт.
Үңкүр өзүн үймүн дейт,
Чымын өзүн биймин дейт.
Жаман журтка туш болуп,
Чиркей жүрөт кыңылдап.
Мунун баары жансынып,
Өз-өзүнө бармын деп.

Кузгун турат карыңар,
Буга кеңеш салыңар,
Суу менен бирлик орунду,
Ынтымак менен алыңар.
Булбул турат чеченден,
Торгой турат эшенден,
Элге журтка эп айтып,
Куунун сөзү басылды,
Адилдик менен айтты деп,
Калктын чери жазылды.

Кузгунга жалгыз кеп калды,
Карыя кузгун деп калды.
Булбул чечен сайрады,
Калктын жөнүн жайлады.
Айтпаган кеби калбады,
Кебин журту танбады.
Кары кузгун калыс деп,
Қалыстыкка алышты.
Кеп-кеңештин баарысын,
Қарт кузгунга салышты.

Кузгун калды жымыйып,
«Кудай мага берди» —деп,
Элдин баары ишенип,
Иши мага келди — деп.

Булбул турат шаңкылдап,
Кузгун аба сүйлө — деп,
Бузган, бурган бузуктун,
Бузганына кирбе деп
Қачып жүрүп бекинип,
Қара кунас, көк кытан,
Илегилек, чөкөтаан,
Қызыталак жырткычтан,
Қырылып кетти канча жан.

Белен жеми безбелдек,
Қачпаган жеми кашкалдак,
Қарап койгон жан барбы,
Биздин башты тең кармап?

Ак сакалың кузгунду,
Айдап жүрүп мыш кылды.

Кандайча бизди жаратып,
Бул мээнетке туш кылды?
Көгүчкөн менен бабырган.
Кутулбады жабырдан.
Үкү деген ыйык бар,
Тил билбеген кыйык бар.
Күндүз көзү көрбөгөн,
Өз билгенин бербеген,
Ырысы жок мына ушу,
Ынтымакка көнбөгөн.
Баласын таштап бул үкү,
Карчыганы багыптыр.

Карчыганы асырап,
Бала кылып алыптыр.
Бузганына кирбе деп,
Кузгун кирди кеп баштап,
Кеп баштаса деп баштап:

— Миңге чыккан карыңмын,
Улууңармын баарыңын.
Бий болуучу мырзандын,
Мен билбеймин аныгын.
Анык жерден уктуруп,
Айтып берсем тарыхын.

Турнаңы биз бий кылсак,
Жөн жүргөндө чуусу көп,
Қырсык баштан кетпейт го,
Қууну каалап бий кылсак,
Сууга кетет чөмүлүп.
Жалгыз жанга көрүнбөй,
Жатып калат көмүлүп.
Тоодакты шайлап бий кылсак,
Бозго кетет бөлүнүп.
Көпчүлүктүн ичине,
Бир да келбейт көрүнүп,
Мурду оңколуу сулууча,
Қара жигит ким деген?
Сурадым жөнүн силерден.
Айлыбыз жакын жүрбөгөн,
Ушу кимдин баласы?
Бар сыпатын карачы.

Бир бий болсо бул жигит,
Бий болуучу бала экен.
Сурадым жөнүн силерден.
Мен карыган билбеген,
Тааныбаймын шону — дейт.
Укканым жок сөзүн — дейт,
Андап көрсөм артыкча,
Акыл-эси даана экен,
Андап көрчү балдарым,
Айлачыл болор бала экен.
Элге-журтка эп болсо,
Мен бийлеген кеп болсо,
Бий кылсаңар канетет?
Бийлик берип балага,
Сый кылсаңар канетет?

Кары кузгун кеп айтты,
Как ушундай деп айтты.
Өз баласын көрсөтүп,
Өрнөгү бузук кеп айтты.

.

Тендикке кузгун келбеди,
Баласын сүйлөп өлбөдү.
Баласынан башканы,
Жан ордуна көрбөдү.

Кузгун курусун кеп эмес,
Бул айтканы эп эмес,
Башка кеңеш кылалы,
Жайланып жакшы тыналы.

Кузгун болсо жыйындын,
Чыгып калды четине.
Пейли бузук каткан чал,
Баласын кармап бетине.
Мунун баары жанмын дейт,
Өз үйүндө ханмын дейт.

Зордугуна көнбөйбиз,
Залимге орун бербейбиз.
Көпмүн деп бизди кордосон,

Кепке-сөзгө келбейбиз.
Абалкы кепти өткөрүп,
Армандуу болуп өлбөйбүз.
Айыкпаган чыр турат,
Айтып өлчөөр сыр турат.
Ортобузда талашкан,
Бийлик менен суу турат.
Үмүт кылып бийликтен,
Тоодак менен куу турат.

III

— Суунун сайып башына,
Бийликти коюп кашына,
Ат жарышты салалы,
Армансыз болуп калалы.
Талашпай сууну, бийликти,
Чыкканыбыз алалы.
Учкан куштан тандайлы.
Армандуу болуп калбайлы.
Болом деген боз кушу,
Ушул сөздөн танбайлы.
Булбул чечен шаңкылдап,
Сайрап турду элине.
Эми ишенип кебине,
Келтирди ишин жөнүнө.
Суу кушунан тандалып,
Кыл куйрук чыкты камданып.
Боз кушунан кара боор,
Бул да чыкты тандалып.
Чыкканы байге алышка,
Калганы куру калышка
Карлыгач чыкты калыска.
Айдады атты алыска.
Бузулбасын бул иш деп,
Бул иш болду дурус деп,
Албан түрдүү кеп айтып,
Булбул чечен сайрады,
Булбулдун кылган чегине,
·

Учкулдугу жанда жок,
Карлыгач атты айдады.

Болжогон жерге жеткирип,
Кайтарды атты алыстан,
Учкучунар чыгыңар,
Ушу бүгүн жарыштан.
Кайра тарткан жеринде,
Кара боор капылдап:
Жел көтөрүп канатын,
Жеткирбеди зыпылдап.

Бул кара боор чыгат деп,
Чыккан сууну жыгат деп,
Кара боор чыкты деп,
Калктын баары угат деп,
Кара боордон калат деп,
Байгени боз куш алат деп,
Суу кушунун убалы,
Мойнумда кантип калат деп,
Кыл куйрук шумдук ойлонду,
Кара боорду торгоду,
— Тамак жебей карыштың,
Алыс жерден жарыштың.
Жарышам деп алыстан,
Чаңкап суусап чөлдөдүң,
Учуп жүрүп асманда,
Уйку бетин көрбөдүң.
Сен кумга конуп салкында,
Таранып жүнүң жалтылда,
Азыраак конуп дем алып,
Анан учуп шартылда.
Мен көлгө барып коноюн,
Көлдөп жырғап оңоюн,
Талыкпастан таранып,
Тамакка мыктап тоёюн.
Ага чейин артыңдан,
Карлыгач келет калыстап,
Карын тойбой жарышып,
Каржалып калдык алыстап.

Кыл куйруктун бул сөзү,
Кара боорго эп болду,
Алдатып салды куйрукка,
Аңгемелүү кеп болду.

Куйрук конду көлүнө,
Чүмүлө турган жерине,
Ойлонбой куйрук шумуна,
Кара боор конду кумуна.
Ашып-шашып кара боор,
Кумда оонап таранды,
Кандай иш кылып жатат деп,
Куйрукту суудан карады.
Караса сууда куйрук жок,
Мындан кыйын шумдук жок.
Көрүнбөстөн бөгүнтүп,
Суу түбүнө чүмүптүр,
Какенди алдап салыптыр,
Эчак кетип калыптыр.
— Алдатып салдым итке—дейт,
Капалык түштү ичке — дейт.
Какайып учуп зыпылдап,
Кара боор барат кыпылдап,
Армандуу болуп калыптыр,
Артынан жетип барыптыр.
Байгеге жакын барганда,
Караса жакын калганда,
Кужурлуу¹ жаны кашайып
Кубалап жандап калыптыр.
Кара боор калып калды деп,
Калыстар айтып салыптыр.
Бийлик менен сууну бүт,
Суу куштары алыптыр.
Кара боордун калганын,
Тоодак айтат арманын:
— Куу төрө бизден сууну алды.
Арылбай турган чуу салды.
Кошуп алдың бийликти.
Кылбадың оокат тирликти.

.

Кыйналбай мындай барышка,
Кыйын элем жарышка,
Акмактык кылып кара боор,
Алдатып ийдиң куйрукка

¹ Кужурлуу — кайраттуу деген мааниде.

Кара боор оңбоссун,
Кайгырттың биздин жүрөктү,
Карчыга куштан кутулбай,
Канчалык кылдың дүмөктү.

Ат жарыштык арман жок,
Ал сөздө арман калган жок.
Кубанып турган кезиң бул,
Куу төрө бийлик кут болсун,
Боз куш менен суу кушу,
Ынтымак кылып журт болсун!
Ким ойлобойт айланы,
Журтка келчүү пайданы.
Буюрган ишке айла жок,
Куу төрө алдың байгени.

Тандайы таңшып жарылган,
Чечендин баары менде эле.
Таң аткыча сайраган,
Нечендин баары менде эле.
Үнүн баспай уу деген,
Эшендин баары менде эле.
Аярлык менен алдаган,
Түлүктүн баары менде эле.
Кыргый кууса жеткирбес,
Күлүктүн баары менде эле.
Ыгы менен сүйлөгөн,
Жүйрүктүн баары менде эле.
Сары атан салкын шамал жок
Буйрук ишке амал жок.
Өткөн иш өтүп кетүүчү,
Өткөн иш келер заман жок.
Өзүм барбай жарышка,
Мага бул иш чала дейт.
Дагдырга барбы чара дейт.
Бийлеттим кууга башымды.
Алдырдым өлөң сазымды.
Карчыга менен ылаачын,
Сурамак болду жашымды.
Калтырып кеттиң бийликтен,
Турна деген тазымды.
Бир иш өтүп кеткен соң,
Куу максатка жеткен соң,

Көөнүң келсе бий кылгын,
Каркылдап жүргөн казыңды.
Арманын, муңун калтырбай,
Айтып тоодак басылды.
Кара жаны калбады,
Кара боорду каргады:
Кара боор оңбогун,
Катсын таштай боорун.
Жарышка салган башыңда,
Арбын го менин да шорум.
— Айыкпасын ооруң — дейт,
Карарып калсын бооруң — дейт.
Кыска болсун күнүң — дейт,
Кызыл кум болсун жериң дейт

Тоголок Молдо

ХАРАКТЕРЫ ЛЮДЕЙ

Стихи, басни, поэмы

для старшего и среднего школьного возраста

(На киргизском языке)

Издательство «Мектеп»

Редактор Б. С а б и р о в. Техн. редактор В. И. К о м е р о в а.
Корректор Ш. М е н д е ш е в а.

ИБ № 1726

Терүүгө 17. 10. 1979-ж. берилди. Басууга 16. 11. 1979-ж. кол коюлду.
№ 1 типография кагазы. Кагаздын форматы 84×108¹/₃₂. Адабий ари-
би. Жөнөкөй ыкма менен басылды. 2,25 физ. басма табак, 3,78
шарттуу басма табак. 3,79 учёттук басма табак. Нускасы 4000.

Заказ № 451. Баасы 10 т.

«Мектеп» басмасы.

720361, ГСП, Фрунзе ш., Совет көчөсү, 170.

Кыргыз ССР басма, полиграфия жана китеп соода иштери боюнча
мамлекеттик комитети. Кыргыз ССРинин 50 жылдыгы атындагы
Кыргызполиграфкомбинаты.

720461, ГСП, Фрунзе, 5, Жигули көчөсү, 102.